

INGEZONDEN.

ARBEIDSTHERAPIE EN NAZORG.

Naar aanleiding van mijn stukje in dit *Tijdschrift* van 5 December zond de directeur van den gemeentelijken geneeskundigen dienst te 's-Gravenhage mij een jaarverslag, waaruit blijkt, dat daar reeds de nazorg op de door mij aangegeven wijze in praktijk wordt gebracht. De gemeentelijke geneeskundige dienst en de directie van het plantsoenwezen werken met Maatschappelijk Hulpbetoon en de Vereeniging tot Bestrijding der tuberculose samen om ontslagen sanatorium- en lighalpatiënten „onder de beste verhoudingen, naar bepaalde doseering en onder deskundige contrôle” te werk te stellen”. De nazorg wordt hier dus gegeven „niet in den gewrongen vorm van een *bezigheid*, maar geheel in den zin van *praktisch werk*, dat toch ten behoeve van de gemeenschap moest worden gedaan.” Voor ontslagen patiënten zijn daar beschikbaar 30 plaatsen gemiddeld gedurende 8 maanden. Een schooner voorbeeld van samenwerking tusschen overheid en particulier initiatief is moeilijk te geven. Het komt mij voor, dat op deze wijze voor onze ontslagen sanatorium-patiënten in stad en land nog heel wat gedaan zal kunnen worden.

Zevenaar, 10 December 1925.

J. G. A. HONIG.

BEHANDELING VAN STEENPUISTEN MET TIN.

Naar aanleiding van de mededeeling van POLIAKOFF over stannoxyl wil ik opmerken dat het gebruik van tin als volksmiddel in Nederland reeds tal van jaren bekend is en ook door mij met niet ongunstig gevolg toegepast is. De meest eenvoudige gebruiksvorm is: geraspt tin op een boterham gestrooid en flink met boter bestreken. Deze aanwendingswijze heeft boven het stannoxyl het groote voordeel goedkoop te zijn.

Amsterdam, 9 December 1925.

COENRAAD HIJMANS.

DE LEVENSDUUR VAN DEN NEDERLANDSCHEN GENEESHEER.

In dit *Tijdschrift* van 5 December stelt SIEGENBEEK VAN HEUKELOM den vraag: Wat is de verklaring van het verschil tusschen de cijfers uit de mededeeling van DE WILDE in dit *Tijdschrift* van 21 November en die uit *Levensverzekeringsgeneeskunde* door NOLEN, HIJMANS VAN DEN BERGH en SIEGENBEEK VAN HEUKELOM?

Die vraag had zich bij mij ook voorgedaan, toen ik na het lezen van DE WILDE's artikel deze cijfers trachtte te vergelijken. Op enkele vragen aan DE WILDE mocht ik een door mij zeer gewaardeerd antwoord ontvangen. Daardoor werd ik gesterkt in de verklaring, die ik voor mijzelf gevonden meende te hebben, te meer, toen ik ook nog een en ander vond over dit onderwerp in PRINZING, *Medizinische Statistik* (1906) en ook elders. En juist daar SIEGENBEEK VAN HEUKELOM ook in dezelfde richting wijst, wil ik hier trachten ook het mijne bij te dragen bij het zoeken naar de oplossing van de puzzle.

DE WILDE vergelijkt het cijfer, dat hij vond bij zijn berekeningen, met het cijfer van den gemiddelden levensduur, dat de sterftetafels van prof. VAN PESCH aangeven. Mijn vraag is nu, of dat wel mag. Immers als men twee grootheden wil vergelijken, dan moeten zij van dezelfde soort zijn en op overeenkomstige wijze verkregen. Ik meer te mogen zeggen, dat dit in het onderhavige geval *niet* geschied is.

DE WILDE berekende n.l. niet den gemiddelden levensduur van een bepaalde groep mannen (i. c. artsen), die den leeftijd van 25 jaar bereikt hebben, maar den gemiddelden ouderdom bereikt door 2500 overleden artsen.

De gemiddelde levensduur (gelijk die is aangegeven in de sterftetafels) is *iets geheel anders* en wordt langs een geheel anderen weg verkregen. Vooreerst ziet

men al dadelijk, dat het een getal is, dat wisselt met den leeftijd, die reeds bereikt is (zie bijv. de tafel in *Levensverzekeringsgeneeskunde*, 3de druk, bldz. 4). Volgens de *definitie* geeft de gemiddelde levensduur aan: het aantal jaren, dat iemand van een bepaalden leeftijd zou kunnen leven, als allen nog even lang leefden (vgl. PRINZING l. c. bldz. 273 en SIEGENBEEK VAN HEUKELOM l. c. bldz. 5). Men houdt hier dus rekening óók met de personen, die in leven zijn.

Zoekt men iets, dat met de berekening van DE WILDE vergelijkbaar is, dan zou men moeten nagaan, welke leeftijd bereikt werd door alle mannen gestorven boven het 25ste jaar in het tijdvak 1861 tot ongeveer half September 1925, daar de berekeningen van DE WILDE zich over dit tijdvak uitstrekken, gelijk ik van hem mocht vernemen. Tevens zou hierbij gezorgd moeten worden, dat de leeftijdsbezetting (d.w.z. hoeverlen er van iederen leeftijd aanwezig zijn) bij deze twee te vergelijken groepen dezelfde was — op zich zelf een heel belangrijke voorwaarde. Dat is echter een zeer omslachtig werk. Eenvoudiger lijkt het mij het materiaal der artsen vergelijkbaar te maken met de officieele cijfers der geheele bevolking of van alle mannen, die eenig beroep uitoefenen. Deze cijfers zijn bekend in twee soorten statistieken:

1. de genoemde sterftetafels;
2. de beroepsstatistieken van het Centraal Bureau van Statistiek. Deze beide houden rekening met overledenen en nog-levenden in een bepaald tijdvak. Over de methodes bij deze berekeningen toegepast, zie men onder andere de aanhaling in *Levensverzekeringsgeneeskunde*, 3de druk, bldz. 30 e.v., hetgeen waarschijnlijk voor de lezers van dit *Tijdschrift* het makkelijkst bereikbaar is.

De keuze, welke methode men moet volgen, is afhankelijk van hetgeen men wil vergelijken. Is het te doen om den gemiddelden levensduur, dan moet men te werk gaan als bij het samenstellen der sterftetafels. Wil men echter de beroepssterfte als zoodanig vergelijken voor mannen van 18 tot 65 jaar, dan is m. i. de methode met de zoogenaamde standaardcijfers de beste, daar hierbij de leeftijdsbezetting in ieder beroep gelijk gemaakt wordt aan die van alle werkzame mannen tezamen. Juist het rekening houden met de leeftijdsbezetting is zoo belangrijk, daar bij een beroep met veel jongeren — gelijk bij het onze door de toenemende vermeerdering van het aantal artsen steeds meer het geval wordt — er numeriek ook een groot aantal jonge overledenen is, dat dus ook het door DE WILDE becijferde gemiddelde omlaag gedrukt heeft. En omgekeerd: een groep, die uitsterft door gemis aan toevloed van jongeren en dus alleen veel ouderen omvat, zal bij een dergelijke becijfering een getal opleveren, dat hoog is.

Wij moeten dus in ieder geval op de een of andere wijze trachten na te gaan, welke de leeftijd en het aantal is van onze nog-levende collega's en hoeveel er in een bepaald tijdvak in het algemeen leefden. Eerst als wij dit alles kennen, kunnen wij ook andere vergelijkingen maken dan de tot heden gepubliceerde (welke bijv. ook door SIEGENBEEK VAN HEUKELOM in zijn „Ingezonden” in dit *Tijdschrift* van 5 December worden aangehaald). De *gegevens* (*niet*: de berekeningen) van DE WILDE vormen bij dit eventueel te ondernemen werk een kostbaar gedeelte van het te bewerken materiaal, daar wij daaruit alreeds de overledenen leeren kennen.

Volge nu de vraag, of zoo'n verdere bewerking mogelijk is, of bijvoorbeeld er al andere dergelijke onderzoekingen elders bestaan. Volgens PRINZING (l. c. bldz. 496) bestonden er in 1906 al dergelijke opgaven over collegae in Saksen en Wurtemberg en over collegae verzekerd bij de „Gotha” (zie ook KARUP in „Aus der Praxis der Gothaer Lebensversicherungsbank”). Voorzooover mij bekend is, hebben wij echter nog geen overzicht van den Nederlandschen geneeskundigen stand. Zoo'n goed gefundeerd overzicht lijkt mij o.a. ook van belang ten opzichte van de vraag, waarover juist in de laatste jaren reeds veel te doen was, of er een te groote toevloed van studenten in de geneeskunde aan de universiteiten is. Een weg tot het verkrijgen van zulk een overzicht wordt waarschijnlijk juist gebaad door de gegevens, die op het oogenblik vanwege de Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst met de groene kaarten worden verzameld.

Als argument tegen mijn verklaring is een verwijzen naar de berekeningen van SCHUURMANS STEKHOVEN in de *Haggsche Post* van 10 Januari *niet* te gebruiken, daar hierbij op soortgelijke wijze te werk gegaan is, als DE WILDE deed. Dus op zich zelf ook verdienstelijke en belangrijke gegevens, doch eveneens niet rechtstreeks voor statistische vergelijking te gebruiken.

Het antwoord van DE WILDE in dit *Tijdschrift* van 12 December brengt in het bovenstaande géén enkele verandering. De voorgestelde verbetering van de beroepsstatistiek met de standaardcijfers mag juist op grond van het bovengestelde *niet* uitgevoerd worden.

De waarde van statistieken wordt niet alleen bepaald door het groote aantal en den langen waarnemingsduur, *doch vooral* door de *methode*, volgens welke zij berekend zijn. Zoolang er nog niet meer aan juiste gegevens beschikbaar is, moeten wij ons dus tevreden stellen met de sterfteverhoudingsgetallen uit de beroepsstatistieken van het Centraal Bureau voor Statistiek

Rotterdam, 14 December 1925.

M. G. NEURDENBURG.

DE BOUW VAN HET BINDWEEFSEL.

Toen in 1910 MEVES zijn desbetreffend onderzoek publiceerde, leverde zijn bewering, dat de collagene fibrillen zich vormen door aansluiting van mitochondriën, een krachtig argument voor het intracellulair ontstaan dier fibrillen tegenover hen, die een autonoom ontstaan daarvan in de tusschenstof verdedigden. Sinds dien tijd hebben onze inzichten omtrent de functie der mitochondriën zich sterk gewijzigd. Het simplistische standpunt, dat de mitochondriën zonder meer in eenig celsecreet zouden overgaan, het standpunt dus, wat ook nog door dr. FREDERIKSE in zijn publicatie van 1917 werd ingenomen, is algemeen verlaten, en heeft plaats gemaakt voor de overtuiging, dat het functioneel verband tusschen de mitochondriën en de intracellulaire omzettingen zeer veel ingewikkelder is (MISLAWSKY, GUILLERMOND, NOEL e.a.-katalyse?). En zoo ligt eerst recht ook de tijd, waarin men allerlei celdifferentiatieproducten op veranderde, samengesmolten mitochondriën zocht terug te brengen, zooals ook weder FREDERIKSE in zijn zoo-even bedoeld en door hem aangehaald artikel doet, wel ver achter ons.

Toch behouden ook die onderzoekingen evengoed hun waarde. Mits men het starre dogmatische standpunt verlaat, en een nieuwe basis zoekt.

En juist daarom hoopte ik, dat onze laatste mededeeling, die FREDERIKSE niet als scherp omschreven verslag van onderzoek, maar als algemeen gehouden voordracht gelieve te lezen, het meeningsverschil tusschen hem en ons zou helpen verkleinen. Want zijn onderzoek, gelezen in nieuw licht, beteekent: de collagene fibrillen ontstaan in nauwe aanraking met het protoplasma. En, indien onze 7de mededeeling, door de poging de fibrilvorming daarvan te emancipeeren hem heeft verschrikt, vindt hij de scheiding tusschen cellen en tusschenstof in ons laatste artikeltje tot een grotere eenheid omgewerkt.

Zeker, hij vindt daarin de rol der mitochondriën niet in concreto gediscussieerd. Er bestond op dat oogenblik voor ons ook geen aanleiding deze protoplasma-bestanddeelen in het bijzonder op den voorgrond te brengen. Maar voelt hij niet, hoe juist in onze beschouwingwijze de weg te vinden is naar een nieuwe, meer up to date interpretatie van zijn eigen onderzoek?

Wat ten slotte zijn laatste vraag betreft, ik aarzel niet te erkennen, dat voor mij in verdieping van levensinzicht de schoonste belooning ligt voor objectieven wetenschappelijken arbeid.

Utrecht, 15 December 1926.

G. C. HERINGA.